

Julian Warzecha

Funkcja formuły wysłania w Wj 3,1-4,17 : przyczynek do odpowiedzi na pytanie - kim jest Mojżesz?

Collectanea Theologica 63/3, 85-88

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. JULIAN WARZECHA SAC, OLTARZEW

FUNKCJA FORMUŁY WYSŁANIA W WJ 3,1—4,17 PRZYCZYNEK DO ODPOWIEDZI NA PYTANIE — KIM JEST MOJŻESZ?

Tekst Wj 3,1—4,17 jest jednym z najbardziej znanych i przebadanych opisów powołań. Mimo to nie jest łatwo odpowiedzieć na pytanie — na jego podstawie — kim jest Mojżesz, jaką pełni rolę. Egzegeci podają tu różne odpowiedzi, gdyż ma on różne, nie zawsze spójne rysy¹. Uwzględniając nurt tego sympozjum, warto wziąć pod uwagę, jak ten tekst rozumie, a zwłaszcza jak tożsamość Mojżesza ujmuje literatura midraszycka. Otóż — opierając się przede wszystkim na tym tekście — Mojżesz jest tam uważany za najważniejszego, obok Eliasza, wysłannika (Šaliah). Šaliah to według rozumienia rabinistycznego wysłannik, pełnomocnik — stosownie do słynnej formuły: šeluhō šel Adam kemoto — wysłannik jest podobny do tego, kto go wysła (M. Ber. 5.5). O ile ta myśl odnoszona jest w Biblii głównie do proroków, to egzegeza midraszycka stosuje ją przede wszystkim do Mojżesza. I tak np. w komentarzu do sentencji Ojców (Abot) wyjaśniającym, jak Tora doszła od Synaju do naszych czasów, tylko Mojżesz jest nazwany šaliah (A.R. N.A.s.1. 1. 24). Poza tym obdarzony on jest tym tytułem w dwóch sytuacjach, np.:

1) Gdy otrzymuje Torę, by ją następnie przekazać. Fakt przekazania Tory przez Mojżesza tak komentuje Sifra: „Mojżesz zasłużył, by stać się šaliah między Izraelem i ich Ojcem, który jest w niebiosach” (Sifra — Kpł 26,46; por. TgP i TgN — Lb 12,5.8).

2) W momencie, gdy Bóg go posyła, by wyzwolił Izraela z Egiptu (Wj 3,10—20; por. Mekilta Rašby — do Wj 4,13).

Choć wspomniany wyżej termin „šaliah” nie występuje w ogóle w naszym tekście, zachodzi w nim aż sześć razy — oparta na tym samym rdzeniu — formuła wysłania (Wj 3,10.12.13.14.15 i 4,13). Stwierdza ona sam fakt Mojżeszowego posłannictwa. Tak licznie występująca formuła wysłania w tym tekście oraz jego midraszycka interpretacja, traktująca Mojżesza jako šaliah, nie były dotąd — jak się wydaje — należycie uwzględnione w badaniach nad powołaniem Mojżesza. Pod tym więc kątem chcemy tu spojrzeć na tekst Wj 3,1—4,17. Interesuje nas przede wszystkim tekst końco-

¹ Por. J. L. Ska, *Our Fathers Have Told Us. Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives* (Subsidia Biblica 13), Roma 1990, 84.

wy (aktualny) i jak funkcjonuje w nim formuła wysłania, ale dla większej wyrazistości uwzględnimy krótko jego wcześniejsze stadia.

Fragment Wj 3,1—4,17 ma za sobą bogate dzieje, jest efektem wielu tradycji i redakcji. Pierwszą jego warstwą literacką jest niewątpliwie przekaz J, w którym formuła wysłania zachodzi jeden raz (Wj 4,13). Zarówno w tej tradycji jak i w innych weźmiemy pod uwagę przede wszystkim samą relację o powołaniu Mojżesza. Nie ma bowiem sensu pytać o kontekst literacki poszczególnych tradycji, gdyż nie potrafimy zrekonstruować ich zwartej, ciągłej postaci literackiej, a zwłaszcza nie możemy stwierdzić, w jakim miejscu stała ta relacja.

Egzegeci różnią się dość znacznie w kwestii wydzielania (wyodrębniania) poszczególnych tradycji w Wj 3,1—4,17².

Przekaz Jahwisty (Wj 3,5.7.8a.16.17a; 4,1—8.10—13) przedstawia Mojżesza jako przekaziciela słowa Bożego, nie przypisując mu funkcji wybawiciela ludu z Egiptu. Jest to więc rola prorocka, choć takiego terminu tu się nie używa³. Jaką funkcję pełni tu formuła wysłania? W Wj 4,13 wypowiada Mojżesz ostatnie z zastrzeżeń, które ma charakter ogólny, jest próbą uchylenia się od misji, bez podania racji: „Wybacz, Panie, ale poślij kogo innego” — bi Adōnāy š^elah nā' b^ejad tišlāh (LXX: procheirisai dynamenon allon, hon aposteleis). Formuła jest tu użyta bez dopełnień: dokąd, po co — a więc jest to użycie absolutne. Mojżesz — choć chce uniknąć misji — jest Bożym wysłannikiem, ma mówić w imieniu Boga, będzie zatem pełnił misję prorocką. Duże znaczenie ma fakt, że ta formuła występuje na końcu relacji jahwistycznej, zdaje się więc podkreślać taką rolę Mojżesza. Może on — jak wskazuje kontekst poprzedzający — w pełni liczyć na Boga, ale też jest całkowicie od Niego zależny; nie widać tu jego samodzielności.

Przekaz elohistyczny (Wj 3,4bcd.6.9—14) jest dla nas szczególnie interesujący, gdyż aż czterokrotnie stosuje formułę wysłania (Wj 3,10.12.13.14)⁴. Elohista przedstawia Mojżesza wyraźnie inaczej niż Jahwista: on jest posłany, by przede wszystkim działać, a więc wyprowadzić lud z niewoli (3 razy słowo js' Hi — Wj 3,10.12, gdzie

² Por. np. duże różnice między B. Renaud (*La figure prophétique de Moïse en Exode 3,1—4,17*, RB 93/ (1986), 510—534 i P. Weimarem (*Exodusbuch*, w: *Neues Bibel-Lexicon*, kol. 636—648), który znacznie redukuje tradycje J. i E. Obaj autorzy podają różne poglądy na temat zakresu poszczególnych tradycji i redakcji w Wj 3,1—4,17. Tutaj kierujemy się głównie wyważonym stanowiskiem J. Scharberta, wyrażonym w: *Exodus (Die Neue Echter Bibel 24)*, Würzburg 1989, 20nn.

³ Por. B. Renaud, *La figure prophétique...*, 514—516.

⁴ Nie wchodzimy tu w dyskusję nad schematem powołania prorockiego, który tu został użyty. Zob. H. Ch. Schmitt, *Das sogenannte vorprophetische Berufungsschema. Zur „geistigen Heimat“ des Berufungsformulars von Ex 3,9—12; Jdc 6,11—21 und 1 Sam 9,1—10,16*, ZAW 104 (1992) 202—216.

podmiotem jest Bóg i On wypowiada tę formułę oraz z Mojżeszem jako podmiotem — Wj 3,10—12). Ma on też przemawiać w imieniu Boga (Wj 3,13.14). Dlaczego Elohista użył formuły wysłania tyle razy? Może zdecydowały o tym prawa opowiadania o powołaniu, zwłaszcza wysuwanie przez powołanego trudności? Ta racja nie wydaje się jednak wystarczająca, gdyż inne relacje o powołaniu nie stosują jej tak często (np. Sdz 6; Iz 6) lub nie używają jej wcale (np. Wj 6—7). Można więc przypuszczać, że czterokrotnie użyta przez Elohistę formuła pełni funkcję szczególnej legitymacji Mojżesza jako autentycznego wysłannika Bożego wobec tych, którzy może kwestionowali jego misję.

Przekazy jahwistyczny i elohistyczny zostały związane przez redaktora nazywanego Jehowistą, któremu ostatnio przypisuje się dość znaczne przepracowanie przejętego materiału⁵, z własną interpretacją. Wydaje się, że w jego czasach (panowanie Manasses?) podważano istotnie autorytet Mojżesza — może bardziej praktycznie niż teoretycznie — dlatego ten redaktor przedstawia go jako wybranego (por. Wj 1,21—2,10) i powołanego przez Jahwe na przywódcę Izraela, zasługującego na zaufanie (por. Wj 4,5a i 14,31b). Wśród wielu jego wtrętów interesuje nas tu przede wszystkim Wj 3,15, gdzie Jehowista stosuje formułę wysłania, dopasowując ją idealnie do dwu poprzednich wersetów. W rezultacie więc mamy w Wj 3,13.14.15 trzy razy powtarzający się zwrot: šelāhani 'alēkem — „posłał mnie do was”, który ma wypowiedzieć Mojżesz do szych uciemiężonych rodaków w Egipcie. Poza tym, nie bez znaczenia jest również Wj 3,20 (JE), gdzie nie ma wprawdzie formuły wysłania, ale dwukrotnie jest użyte słowo šālah, wzmacniające — na sposób gry słownej czy aluzji — ideę posłannictwa. Ta koncentracja myśli o posłannictwie Mojżesza była więc najwyraźniej przez Jehowistę zamierzona: chce on w ten sposób — zwłaszcza za pomocą formuły wysłania — potwierdzić i umocnić autorytet Mojżesza jako Bożego wysłannika.

Następny w kolejności — redaktor deuteronomistyczny przejął relację o powołaniu Mojżesza, przedstawiającą go głównie jako wybawcę. Za pomocą swoich wstawek (Wj 3,8b.17b.18n.22; 4,1—13.17) przepracowuje tę relację tak, że staje się ona opowiadaniem o powołaniu Mojżesza głównie jako proroka⁶. Jest to jednak prorok szczególnego rodzaju: nie tylko przekazuje on słowo Boga, ale Jego mocą dokonuje niezwykłych dzieł i cudów, jest Jego pełnomocnikiem. Nie ma tu wprawdzie formuły wysłania, ale redaktor deuteronomistyczny akcentuje pełne mocy, skierowane ku przyszłości działanie Jahwe, dzięki czemu uwydatniony jest zarazem autorytet Mojżesza.

⁵ Por. P. Weimar, *Exodusbuch*, kol. 641, 643n.

⁶ Por. B. Renaud, *La figure...*, 519—534.

Choć były inne jeszcze, drobne przepracowania tekstu Wj 3,1—4,17, nie mają one tutaj dla nas większego znaczenia⁷ i z tego powodu je pomijamy. Interesuje nas natomiast bardziej obecna postać tekstu i jego kontekst literacki, który prawdopodobnie jest właśnie dziełem redakcji deuteronomistycznej. Jak tutaj teraz funkcjonuje formuła wysłania? Uwydatniona jest nadal rola Mojżesza — wybawcy ludu (por. Wj 3,10—12), co było już widoczne w fazie Elohisty i Jehowisty. Mojżesz jest jednak zarazem przekazicielem słowa Bożego, które zapowiada wydarzenia i kieruje nimi (por. Wj 4,12 — „mówić”; 4,15 — „czynić”). W ten sposób też zaakcentowany jest autorytet Mojżesza. Formuła wysłania występuje zarówno w części mówiącej o wyprowadzeniu z Egiptu (3,10.12), jak i w tekstach zapowiadających ten fakt (3.13.14.15, 4,13). Przez tę formułę osiąga redaktor syntezę dwóch ról Mojżesza: wybawcy i proroka. Może chciał złączyć wiele jego funkcji, stanowiących trudności, w jedno: wysłannika Bożego? Trzeba uwzględnić także kontekst. Relacja o powołaniu Mojżesza stoi na początku opowiadania o najważniejszej postaci Starego Testamentu. Nie jest dziełem przypadku, że postawiona jest ona przed kapłańską relacją o jego powołaniu (Wj 6—7), w której zupełnie nie zachodzi formuła wysłania ani słowo „salah” i zminimalizowane jest działanie Mojżesza. Redaktor końcowy chce zatem wyraźnie podkreślić jego rolę — nie pomniejszając działania Bożego — w czym pomocną okazała mu się właśnie sześciokrotnie użyta formuła wysłania. Skoncentrowana ona jest w Wj 3,10—15 (5 razy), gdzie Bóg posyła Mojżesza do faraona i do rodaków w Egipcie, objawiając przy tym swoje imię (por. 3,12—15) — jako Zbawcy. Mojżesz, jako wysłannik Boga, w tym Jego przymiocie uczestniczy. Ostatni raz użyta jest omawiana formuła w Wj 4,13, niemal na końcu relacji o powołaniu Mojżesza, co z tekstem 3,10—15 może — pod kątem właśnie tej formuły — stanowić mniej lub bardziej zamierzoną inkluzję.

ks. JULIAN WARZECHA SAC

⁷ Zob. P. Weimar, *art. cyt.*, kol. 644n.